

הקלות חנכה

ביאורים ומוספים

סימן תרע

דברים האסורים והמתירים בחנכה

[משני ס"ק א]

וכסלו דתם ולא הניחו אותם לצסק בחורה ומצותו וכו', ובבבבתיקום⁽²⁾ וכו', ופרצו בו פצות⁽³⁾ וכו', הפקנים הגדולים⁽⁴⁾ וכו', ככ"ה כסלו הקיה⁽⁵⁾ וכו', והדליקו מקמו נרות המערכה שמונה ימים, עד שפחשו זיתים⁽⁶⁾ וכו', ככל לילה ולילה משמונת הלילות, להראות ולגלות הנס⁽⁷⁾ וכו', והוא מצנה מדברי סופרים פקריאת המגלה⁽⁸⁾ וכו', ורצה לומר: חנו כ"ה, שפחים כ"ה חנו מאזביקום⁽⁹⁾ וכו', נהגין העניים לסבב בחנכה על הפתחים⁽¹⁰⁾.

1) משמע מדברי הרמב"ם שגזירתם היתה לא רק על ביטול שבת מילה וראש חודש [כמבואר במגילת אנטיוכוס הובאה בספר חנוכה בסופו, וראה בספר מעשה רקח על הרמב"ם פי"ג מהל' חנוכה ה"א שהביא כן בשם מדרש, וראה באגרת תימן של הרמב"ם ד"ה ואתם אחינו דען] אלא על ביטול כל התורה והמצוות, ומקור דבריו כתב בשו"ת תשובה מאהבה (ח"ב סי' רפה ד"ה תרע) הוא מנסח התפילה שאומרים 'להשיבם תורתך ולהעבירם מדוקי רצונך, והמעשה רקח (שם) כתב, שאפשר שמקור דבריו מספר יוספון.

2) וכמבואר להלן (ס"ק ז) ולקמן (סי' תרעה ס"ק ז).

3) בביאור דבריו כתב האור שמח (פי"ג מהל' חנוכה ה"א) על פי המשנה במסכת מדות (פ"ב מ"ג ובתוספות יום טוב ותפארת ישראל שם), שלפנים מהומת הר הבית היה סורג בגובה עשרה טפחים, לסימן שאין לנכרים להיכנס לפניו ממנו, והיוונים פרצו בו י"ג פרצות כדי שגם הנכרים יכנסו למקדש, וכשנצחם ישראל חזרו וסדרום, וגזרו שכל הנכנס לעזרה כשעובר כנגד מקום הפירצה משתחויה ומודה להשם על אובדן מלכות יוחן וביטול גזירותיה.

4) שהרי גם יוחנן אביו של מתתיהו היה כהן גדול כמבואר להלן (ס"ק ז, וראה בדרך אמונה מעשר פי"א הי"ד בה"ל ד"ה ועזרא, שיתכן שאף ברמב"ם בהקדמה לפירוש המשניות פ"ו יש לגרוס כך), וגם מתתיהו בנו היה כהן גדול כמבואר בגמ' (מגילה י"א, א) ופרטי השיטות בזה והשתלשלות המאורעות ראה בספר חשמנאי ובנין.

5) מדברי הרמב"ם האלו דייק הפרי"ח שפצחן החשמנאים היה בכ"ה כסלו, והדלקת המנורה התחילה בליל כ"ז כסלו, והטעם שמדליקים בליל כ"ה כסלו הוא לזכר נס הנצחון [וראה בפירוש אור גדול על המשניות יומא פ"ז מ"ד]. אכן, המעשה רקח (פי"ג מהל' חנוכה ה"ב) כתב שכוונת הרמב"ם שבכ"ה כסלו נשלם הנצחון, כיון ששוב לא התעוררו היוונים להמשיך להלחם בישראל, אבל תחילת הנצחון היתה בכ"ז כסלו והדליקו את המנורה בליל כ"ה, או שנצחום בליל כ"ה כסלו וימיד הזדרו להדליק את המנורה, וכן כתב המאירי (שבת כא, ב ד"ה נס ודיה ונחזור) שהנצחון היה בכ"ז כסלו, והדלקת המנורה היתה בליל כ"ה כסלו [ומה שכתב המשניב להלן שביום כ"ה חנו מאזביקה, ראה מה שכתבנו שם].

6) ובטעם הדבר שלא בתשו מיד אלא לאחר שמונה ימים, כתב הבי"י משום שכל ישראל היו בחזקת טמאי מתים, ואינם יכולים להיטהר אלא לאחר שבעה ימים, וביום השמיני כתשו זיתים, ובשם הר"ן כתב, שלא היה להם שמן טהור אלא במקום הרחוק מהלך ארבעה ימים מירושלים, והוצרכו ח' ימים להליכה וחזרה, וטעם נוסף כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"א סי' קכב) בשם האור זרוע (ח"ב סי' שכא), כיון שהיו עסקים שבעה ימים בבנין המזבח וכלי השרת.

7) ובטעם הדבר שאין מדליקים בחוץ לארץ תשעה לילות מספק כמו בשאר יום טוב, כתב הפרי"ח (ד"ה והטעם) שכיון שהיא מצוה מדרבנן לא הטיחוהו חכמים, ועוד, כדי לרמז על מצות מילה שהיא כיום השמיני שרצו היונים לבטלה. טעם נוסף כתב, כדי להראות שהנס היה שמונה ימים, לא פחות ולא יותר [וראה בעשרת זקנים על גליון השו"ע מה שכתב בשם האבודרהם].

אכן, בזמן שקידשו את ההודש על פי הראיה, כתבו הטורי אבן (ראש השנה יח, ב ד"ה בזמן) והמנחת חינוך (מצוה שא את ו-ט) שבמקום שלא הגיעו השלוחים של בית דין, היו עושים מספק תשעה ימים חנוכה [וראה נפש חיה סי' תרע ס"א].

8) ובביאור דבריו כתב האור שמח (פי"ג מהל' חנוכה ה"ג) שאף שהדלקת הצרות היא זכר להדלקת המנורה במקדש, ושית הרמב"ם (פי"ג מהל' תמידין ומוספין ה"ב) שהדלקת המנורה מצוותה גם בבוקר [ראה חידושי מרן ר"ז הלוי שם ד"ה והנה ברמב"ם פי"ג מהלכות תמידין ומוספין ה"ב], מ"מ נרות חנוכה אין מדליקים אלא בערב, כיון שעיקרם כדי להראות ולגלות הנס, וביום אין הנרות ניכרים [וראה בב"ה"ל לקמן (סי' תרעב ס"א ד"ה ולא)].

9) משמע מדבריו שקריאת המגילה היא מדברי סופרים, אמנם לענין מי שמתפק אם קרא את המגילה אם לאו, כתב לקמן (סי' תרצב ס"ק טו) בשם הפמ"ג שיתכן שאין אומרים בזה ספק דרבנן לקולא, כיון שקריאת המגילה היא מדברי קבלה [אכן בספר שלמי תודה (חנוכה פתיחה אות ז ד"ה ושעתי) הביא בשם הגרי"מ פיינשטיין שכונת הרמב"ם היא שחכמים נתנו תוקף למצות החנוכה כקריאת המגילה שהיא מדברי קבלה, משום פרסומי ניסא].

ובטעם הדבר שאין איסור 'בל תוסף' בהדלקת נרות חנוכה או קריאת המגילה, כתב הרמב"ם (בסוף סנין המצוות שבתחילת הי"ד החזקה) משום שאין אנו אומרים שמצוה זו היא מן התורה אלא מתקנת חכמים. וראה בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' רח ד"ה ומיש דפריים) בשם הרמב"ן (ספר המצוות סוף שורש השני) ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סי' יג, וסי' טו ענף ג ד"ה וטעם ודיה יותר) שהאריכו בזה.

10) מקור דבריו אינו מהרמב"ם אלא מהטור, ואף שהדליקו את המנורה בליל כ"ה כסלו, ואם כן לכאורה חנו כבר בכ"ז כסלו, ביאר הפרי"ח שמ"מ בכ"ז כסלו לא נחו אלא בערב ואו הדליקו את המנורה, אבל בכ"ה כסלו נחו בכלו ומשום כך קראום 'חנו כ"ה' ולא כמו שדייק מדברי הרמב"ם שהדלקת המנורה היתה בליל כ"ז כסלו כנ"ל, וראה שם מה שכתבנו בשם המעשה רקח. טעם נוסף לקריאת ימים אלו בשם 'חנוכה', כתב השבלי הלקט (סי' קעד) שבימים אלו היתה חנוכה בית המקדש, שהרי היוונים טימאו את ההיכל והעזרות והמקדש וכל כליה, וכשגברו החשמנאים טיהרו את הכל ועשו חנוכה הבית (וכמו שמוכר להלן במשניב ס"ק ז), וכעין זה כתבו האור זרוע (ח"ב סי' שכא) והמהרש"א (שבת כא, ב ח"א ד"ה מאי חנוכה).

11) ובטעם הדבר כתב הפמ"ג (א"א ר"ה נוהגין) שהיוונים ביטלו את ישראל משלושת עמודי העולם, תורה ועבודה וגמילות חסדים, ומפני זה אנו מחויבים בחנוכה ללמוד תורה, ועבודה בלב זו תפילה והודאה, וגמילות חסדים בממון ובגוף.

ובטעם המנהג לחלק לילדים מעות חנוכה, ביאר הגרי"ש בהנמן (שפתי חיים מועדים ח"ב עמ' קלז) שהיוונים היו אסרו ללמוד המשך בעמוד הבא

הלכות הנכה

ביאורים ומוספים המשך

15) ובגדר המלאכות שנהגו שלא לעשותן, דעת הגר"ש וואנר (קובץ מבית לוי ח"י עמ"ג) שלא נהגו איסור אלא בתפירה וכדו', אבל לא בבישול ואפיה [מלאכה שיש בה עמל בגן שטיפת רצפה, דעתו שם (העי' יד) שיש להימנע מלעשותה, ולגבי שטיפת כלים הכל לפי הענין]. וכן דעת הגר"ח קניבסקי (תורת המועדים ס"ק ה אות ג, ספר חנוכה פ"ב, נר חנוכה פ"א הע' מד) שכיבוס ותפירה בכלל האיסור אבל לא בישול ואפיה וכדו', ומשום שמסתבר שלא קיבלו לאסור אלא מלאכות האסורות בחול המועד, ומשום כך אם יגרם לה הפסד בספי אם תמנע מעשיית מלאכה, דעתו (תורת המועדים שם אות ה) שמותרת בעשיית מלאכה, וכמו שהתירו בחול המועד מלאכת דבר האבד, ואמר (נר חנוכה שם) שכמדומה ששאלו את החזו"א איזה מלאכות אסור לנשים לעשות כשהנרות דולקים, השיב, כמו לענין ראש חודש [וראה מה שכתבנו לעיל (סי' תיו ס"ק ר)], וכן דעת הגר"ח קרליץ (נר חנוכה שם, פסקי הלכות חנוכה מהגר"ח רינר פ"א אות ז) שמסתבר שדינו כראש חודש ולא גרע מחול המועד, ולא אסור אלא תפירה וכדו', אבל לא בישול ואפיה והוא הדין הדחת כלים, אכן, שטיפת רצפה וכיבוס דעתו שאסור, משום שמסתבר שבחנוכה המנהג לאסור מלאכות הנמשכות, כדי שיהיה היכר שלא להשתמש לאור נרות חנוכה.

מאידך, דעת הגר"ש אלישיב (פניני חנוכה עמ' קלא-קלב וש"ת רבבות אפרים ח"ו סי' תט אות ב) שנהגו הנשים שלא לעשות שום מלאכה שיש בה היסח הדעת אפילו בישול ואפיה, והוא הדין שטיפת כלים [ונקיין הבית ועריכת קנייה במכולת], וכן דעת הגר"ח שיינברג (ש"ת רבבות אפרים שם, חוץ משטיפת כלים שמתיר). וכן כתב (ח"א סי' תלו) בשם הגר"ח פ"שר, שמנהג ירושלים שהנשים אינן עושות שום מלאכה אפילו בישול ואפיה, וכן נהגו הנשים בבית הגר"ח אויערבך (הליכות שלמה חנוכה פט"ז ארחות הלכה הע' 14) שלא לעשות שום מלאכה אפילו כתיבה ובישול וכדו', חוץ מטיגון סופגניות וכדו' הנאכלות באותה שעה.

ולכבס במכונה כביסה, דעת הגר"ש אלישיב (פניני חנוכה עמ' קלב) שהוא בגדר כיבוס ואסור [אכן בהע' קמא כתב, שהיו פעמים שהתיר מפני שאין בזה היסח הדעת], וכן דעת הגר"ח שיינברג (ש"ת רבבות אפרים ח"ו שם).

ואם יש צורך בעשיית מלאכה, דעת הגר"ש אלישיב (פניני חנוכה שם) שתלוי עד כמה יש בה צורך, וכל הענין של איסור עשיית מלאכה בומן שהנרות דולקים אינו חמור כל כך.

16) ובמקומותינו, דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פל"ג אות ד) שאין האנשים מחמירים בזה.

[משנ"ב ס"ק ז]

בביתו¹⁷ וכו', פת"י ש"ע¹⁸.

17) מה שכתב 'בביתו', כוונתו שאיסור עשיית מלאכה לא נמשך בכל הזמן שנרות בית הכנסת דולקים דהיינו ער הצות כמבואר במג"א (ס"ק ב הובא בשע"צ ס"ק ז, ראה מה שכתבנו לקמן סי' תרע"א ס"ק מ), אלא בומן שהנרות שבביתו דולקים.

והוא הדין המדליק בפתח חצירו, דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פל"ג אות ב) שאסורה האשה לעשות מלאכות בבית.

וכן אשה שעוברת מחוץ לביתה בשעת הדלקת הנרות, ויוצאת ידי חובתה על ידי הדלקת בעלה וכדו', דעתו (שם אות ו) ופניני חנוכה עמ' קלב) שאסורה בעשיית מלאכה, כיון שאיסור עשיית מלאכה אינו רוקא במקום הדלקת הנרות, ואם יש באפשרותה להחליף את המשך בעמוד הבא

תורה, וכשנצחום נתנו לילדים מעט כסף כדי להחזירם ללימוד התורה, כי זו הדרך לחבב על הילדים את הלימוד, כמו שכתב הגר"א באיגרתו, ומתוך שלא לשמה בא לשמה, ולזכר זה אנו נותנים דמי חנוכה כדי להמריץ את הילדים ללמוד. [ובספר מועד לכל חי (להגרי"ח פאלאג'י, סי' כו ס"ק עז) הביא לזה טעם על פי הקבלה].

[משנ"ב ס"ק ב]

ואסורים בהספד¹² ותענית¹³. עין לקמן סימן תרפו סעי' א פמ"שנה ברינה¹⁴.

12) ולשמעו הספד בקלטת וכדו', דעת הגר"ש אלישיב (ש"ת שבת הקהתי ח"א סי' ר"א) שאינו נחשב להספד אלא לסיפור דברים בלבד, אבל אסור לשמוע מטעם שכל הימים שאסורים בהספד אסורים גם בשמיעת דברים רעים, וכן דעת הגר"ח ווננפלד (משנ"ב ביצחק יקרא), וכן מובא (קובץ אור ישראל חנוכה עמ' ה) שר"י מסלנט דיבר עם אנשים בימי החנוכה, וכשהזכירו בתוך דבריהם דבר של צער, השתיקם, ואמר שכיון שחז"ל אסרו בימים אלו להספיד, משום כך אין להזכיר דבר של צער בימים אלו.

13) וכמבואר בשו"ע לעיל (סי' תקע"ג ס"א) שאף שבטלה מגילת תענית שבה מוזכרים כל הימים שאסורים בתענית וגם לפניהם ולאחריהם ובכללם חנוכה ופורים), מ"מ חנוכה ופורים נשארו באיסור תענית, אבל לפניהם ולאחריהם מותר [וראה מה שכתבנו להלן]. ובטעם הדבר כתב המשנ"ב שם (ס"ק ג), מפני שנעשו בהם נסים גדולים ומפורסמים.

ולענין אם גזרו על הציבור תענית משום צרה בראש חודש או בחנוכה או בפורים, ראה לעיל (סי' תיח ס"ק ג-ה), וכן בס"י תקע"ב ס"ק ב ו-ד).

ואיסור תענית, כתב בבית הלל לעיל (סי' תיח ס"א ר"ה ראש חודש) לענין תענית בראש חודש, שהוא אפילו להתענות תענית שעות ולא רק יום שלם. ואפילו אם לא קיבל עליו תענית, כתב בשו"ת אור לעין (ח"ג פ"א תשובה א) שאסור בתענית שעות וכמבואר בשו"ע לעיל (סי' רפח ס"א ובמשנ"ב שם ס"ק א) לענין איסור תענית בשבת, וגם לגבי חנוכה ופורים, דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פ"מ אות א) שמי שחושש שיתאחר בארוחת הבוקר עד חצות, חייב לטעום משהו לפני חצות כדי שלא יחשב לתענית, ודי בשתייה בלבד [וראה מה שכתבנו לעיל (סי' רפח שם)]. מאידך, הכף החיים (סי' תיח ס"ק ג) כתב שאין איסור תענית שעות בראש חודש אלא למי שקיבל עליו תענית, אבל מי שלא קיבל עליו תענית מותר.

14) שם (ס"ק א) שכתב שחנוכה ופורים מותרים בהספד ותענית לפניהם ולאחריהם, אלא שדעת הבי"ח שלא להתענות לפני חנוכה אפילו תענית של יחיד, ולכתחילה יש להחמיר כדבריו, חוץ מהנדוגים להתענות לפני חנוכה חמורת התענית של ערב ראש חודש טבת שלא ישנו ממנוגב. ולגודר תענית על הציבור אסור לכל הדעות, בין לפניהם ובין לאחריהם.

ולגבי הספד לפני חנוכה, כתב בשע"צ שם (ס"ק א-ב) שאף לדעת הבי"ח מותר, כיון שאיסור הספד קל יותר מאיסור תענית, אכן, במשנ"ב להלן (סי' יב) כתב שיש מחמירים בהספד לפני חנוכה, ודוקא ביום כ"ד בבטלוי, אבל בליל כ"ד כסלוי דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פ"מ אות יג) שלכל הדעות מותר להספיד.

[משנ"ב ס"ק ג]

דוקא נשים¹⁵ וכו', ויש מקומות שגם האנשים מחמירים בזה¹⁶.

הַלְבוּת הַנֶּפֶשׁ

ביאורים ומוספים המשך

ובחנוכה ופירים חייב לאכול בשר ולשתות יין, וביאר הגרי"ג קרליץ (חוט שני שבת ח"ד עמ' שנט) שפשוט שאין מצוה לאכול בשר ולשתות יין בחנוכה, אלא שאם אינו אוכל בשר או שותה יין מחמת סיגוף הרי זה כתענית, ובהנכחה אסור להתענות, וכן דעת הגרי"ח קניבסקי (תורת המועדים ס"ק ח).

20) אמנם, בסדור עבודת ישראל כתב שהנוסח בכל הסידורים הוא ילעבירים מחקי רצונך.

[משנ"ב ס"ק ז]

דמלאכת המשקן נגמר בכ"ה בכסליו.

21) נוקר דבריו הוא מהא"ר (ס"ק יז), וביאר שם שבין שחנוכת המזבח במשכן היתה צריכה להיות בכ"ה בסליו, אלא שבמקומה היתה הטכת בית השמותאי, נחשבים ימים אלו כאילו היתה בהם חנוכה המזבח שבמדבר [ויישב לפי זה את גירסת הלבוש ירבאותם הימים היה גם כן חנוכה המזבח שבמדבר].

עבודתה עם מי שמתור במלאכה כגון איש, או להחליף עם אשה שנהגת להחליף בזמן אחר, מן הראוי שתעשה זאת, אכן, אם אין באפשרותה לעשות זאת, הייבת היא לעבוד כרגיל, כיון שהיא משועבדת לעבודתה [אם היא שבירה].

18) כוונתו כחצי שעה אחר צאת הכוכבים, וכמבואר בשו"ע לקמן (סי' תרעב ס"ב) ובביה"ל שם (ד"ה ובלבד), וראה מה שכתבנו במשנ"ב שם (ס"ק א).

[משנ"ב ס"ק ו]

שלא קבעים לטענה ושמחה¹⁹ וכו', הלעבירים מניל חקי רצונך²⁰.

19) ומה שכתב הרמב"ם (הובא לעיל ס"ק א) ימי שמחה והלל, ביאר הגרי"ז סולאוצ'יק (קונטרס חנוכה ומגילה סי' י) דהיינו שהם אסורים בהספד ותענית, שהרי הם ימים טובים של מגילת תענית, ומי שמוסגף עצמו כל השנה שלא לאכול בשר ולא לשתות יין מפני התשובה, כתב לעיל (סי' תקכט ס"ק כ) שבשבתות וימים טובים

הַלְבוּת חֲנוּכָה סִימָן תַּרְעָה תַּרְעָא

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ז]

וְגַם שָׁם בִּימֵי אֶסְטִיכּוּס טְמָאוּ הַהִיכָל⁽²²⁾, וְעָשׂוּ תְּנַכַּת הַכֹּהֲנִים בְּשִׁמְוֹנָה יָמִים אֶלּוּ (בְּפִתְיָה)⁽²³⁾.

(22) מקור דבריו הוא במלבושי יום טוב (ס"ק ב).

(23) כוונתו, כתב השונה הלכות (ס"ג) שעשו הנוכח הבית בבית המקדש. ואף שחנכות המשכן (ויקרא ח' לה) וחנכות בית המקדש הראשון על ידי שלמה המלך (דברי הימים ב' ו') לא היו אלא שבעה ימים, מ"מ חנכות הבית בימי החשמונאים היתה שמונה ימים, וטעם הדבר מבואר במגילת תענית (פ"ט), שהיו צריכים לבנות את המזבח (כמבואר בגמ' (עבודה זרה נב, ב) ולתקן כלי שרת, והתעסקו בוה שמונה ימים.

ומשמע שהדליקו את המנורה אף שעדיין לא היה מזבח, ואף שמבואר ברמב"ם (פ"ג מהל' תמידין ומוספין ה"ג) שאין מדליקים את המנורה אלא מאש של מזבח העולה, כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ח ס"י קג) שאין זה מעכב אלא כשיש מזבח, אבל כשאין מזבח לא מבטלים הרלקת המנורה משום כך, אכן החתם סופר (שבת כא, ב ד"ה פ' במה) כתב [בדעת המהרש"א שם ח"א ד"ה מאי חנוכה], שחנוכה המזבח היתה או ביום כ"ה כסליו והדליקו את המנורה בליל כ"ה כסליו, או ביום כ"ד כסליו והדליקו את המנורה בליל כ"ה כסליו, ובאר בשו"ת שבת הלוי (ח"ז ס"י פט) טעמו, שהדלקת המנורה מאש המזבח מעכבת בכל אופן.

[משנ"ב ס"ק ח]

וְהוּא הָדִין פְּנִישׁוּאֵי פֶת פְּלִמְדֵי-תַכָּם לַעֲם-הָאֲרָץ⁽²⁴⁾.

(24) אכן בזמננו, כתב לעיל (ס"י תטו ס"ק ב) שאין לנו עם הארץ שרברו בו חכמים, ואף סעודת נישואי בת תלמיד חכם לעם הארץ נחשבת לסעודת מצוה [אף בלא אמירת שירות ותשבחות], וכל שכן שסעודת נישואין של בת עם הארץ לעם הארץ נחשבת לסעודת מצוה. אכן, מי שמזלזל במצוות, כתב שם ובשעה"צ (ס"ק ו) שהוא גרוע מעם הארץ, ואף אם שני הצדדים הם אנשים כאלו אין שום מצוה בסעודת נישואיהם, ואררבה מצוה להתרחק מאנשים אלו כדי שלא ללמוד ממעשיהם.

[משנ"ב ס"ק ט]

שָׁקַל שְׁעוּשָׂה כְּדִי לִפְנֵי שִׁבְתָּ לְפָקֹדִים אוּ לְפָרְסִים הֵנָּס אוּ הַפְּצָנָה, הַכֹּל סְעוּדַת מְצֻוָּה⁽²⁵⁾.

(25) וכן מי שמעשה לו נס וקיבל על עצמו יום זה למשתה ושמחה, כתב לקמן (ס"י תרצו ס"ק ב) שהסעודה שעושה בשביל הנס היא סעודת מצוה, משום שכל סעודה שעושים לזכר נפלאות השם, הרי היא סעודת מצוה.

[ביה"ל ד"ה ומהגין]

וְאֵל תִּשְׁלַח מִקְּבִיעוּתָהּ⁽²⁶⁾ וכו', הֵם פְּרָגִים בַּשַּׁחֲקִי וְהַרְפָּה הַרְעִישׁוּ הַסְּפָרִים הַקְּדוּשִׁים עַל הָאָרֶץ⁽²⁷⁾.

(26) ולענין האם יש חיוב ללמוד הלכות חנוכה בחנוכה מדין 'חדשין הלכות חג בחג', כתב הפני יהושע (מגילה ה' א ד"ה בפרש"י) שכשם שבפורים דמוקפים שחל בשבת שואלין ודורשין בעניני היום בשבת [שהרי אין קוראים בו את המגילה אלא בערב שבת כמבואר בשו"ע לקמן ס"י תרפ"ג ס"ו, ומבואר במשנ"ב שם ס"ק טו שיש מצוה לדרוש בשבת זו בהלכות פורים], מתקנת משה שצריך לדרוש הלכות חג בחג וכמבואר בגמ' (מגילה שם), הוא הדין שיש לדרוש בחנוכה מעניני היום, וכן כתב בשו"ת שלמת חיים (ס"י פ"ז) שפשוט שנכון ללמוד הלכות חנוכה בזמננו, וכן כתב הבית הלוי (פר' ויגש לחנוכה) שבמדינות אלו ראיתי נוהגים ללמוד

בימים אלו בפרק 'במה מדליקין' המדבר בהלכות חנוכה. ולענין לימוד תורה לתשבי'ר, כתב הערוך השלחן (יורד ס"י רמה ס"ב) שהמנהג הוא לבטלם מלימודם בסוף היום בראש החדש ובחנוכה. וכפי המנהג כן יעשו.

(27) שאף שמבואר בשו"ת מהר"י ברנא (ס"י קלו) שעשו הקהל תקנה שלא לשחוק אלא בימים שבהם אין אומרים תהנון, ובחנוכה מותר לשחוק, כתב בשו"ת חוות יאיר (ס"י קכו) זנהירנא כד הוינא טליא נמנו ורבו בעלי תקנות ובראשם א"א הגאון מההר"ש זצ"ל לשנות מנהג קדום הנהוג שלא לשחוק כל השנה רק בחנוכה, והרע בעיני א"א החסיד שיהיו ימי נס הקבועים להודות ולהלל מיוחדים לשחוק וקלות, וביקש לאסרם... ולא עלתה בידו כי לא הסכימו לשנות מנהגו, וכן כתב המור וקציעה (ד"ה אבל עוד אני אומר) זפשיטא שיש למחות ביד משוגעים הללו שקובעים אותן לשחוק, וכן כתב החיד"א (לב דוד פכ"ח ד"ה הדרן הלך) יולא להוציא הימים האלה בשחוק וקלות ראש וכו' גיעול הקרטי"ן להפסיד ממון ולפרוק עול תורה ומצוות, וסיים שם (ד"ה ואם בשאר ימים) 'ודאי ענש יענש לעברי רצוננו'.

אכן, ארם שקשה לו לישב בקביעות וללמוד תורה, כתב בשו"ת שלמת חיים (ס"י שפד-שפ"ו) שמוטב שישחוק ולא ילך בטל, שהבטלה מביאה לידי שעמום חברים יותר גרועים משחוק כשמייעת חדשות וכדו' נראה לעיל (ס"ק ה) וברמ"א לעיל (ס"י תמו ס"ב).

ולענין מנהג הנערים לשחק בסביבון בחנוכה, כתב בספר בני יששכר (מאמרי החדש כסלו טבת מאמר ב' אות כה ד"ה הגיה) שמנהג אבותינו תורה הוא ויש בו רמזים, וכן נהג החתם סופר (מנהגי חתם סופר פ"ה) שבאחד מלילות החנוכה היה משחק בסביבון מסוף כמנהג ישראל.

[משנ"ב ס"ק יא]

יוֹם שְׁמַת בּוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ⁽²⁸⁾ וכו', צָרִיף לְמִיתָב תַּעֲנִית לְהַעֲנִיחָה אַחַר תְּנַפְּהָהּ⁽²⁹⁾. וְעֵינַי פְּרָרְךָ-הַחַיִּים מֵהַ שְׁפָתַי פְּנָה⁽³⁰⁾.

(28) ולגבי חישוב יום היארצייט כשחל בחנוכה, כתב בביה"ל לקמן (ס"י תרפ"ג ס"ג ד"ה ואם טעה) שיש להיזהר לחשבו לפי ימי החדש ולא לפי ימי החנוכה, שהרי לפעמים ראש חודש טבת הוא שני ימים, ואז היום השישי של חנוכה הוא א' טבת, ולפעמים ראש חודש הוא יום אחד, ואז היום השישי של חנוכה הוא ל' כסלו, וכן שאר הימים.

ולענין הליכה לבית הקברות ביום היארצייט כשחל בחנוכה, כתב הכף החיים (ס"ק כג) שאין לילך בו לבית הקברות, אלא ילך קודם חנוכה. אכן להשתטח על קברי צדיקים בחנוכה, כתב שם שמותר. מאידך, הגשר החיים (ח"א פכ"ט אות ה) כתב שכיום נוהגים לילך לבית הקברות בחנוכה ביום השבעה וביום השלושים וביום היארצייט, אלא שאין אומרים השכבה רק מזמורי תהלים לעילוי נשמת הנפטר וקדיש [נראה לקמן (ס"י תרצו ס"ק ח)], וכן דעת הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה חנוכה פי"ז ארחות הלכה הע' 31) והגר"ש אלישיב (אשרי האישי ח"ג פ"מ אות יב), וכן דעת הגר"ש וואנר (קובץ מבית לוי ח"י עמ' כא).

ולענין הקמת מצבה בחנוכה, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג ס"י נא) שאסור, כיון שהמנהג להספיד בשעת הקמת מצבה.

(29) ואפילו ביום הראשון שלאחר חנוכה, כתב לקמן (ס"י תרפ"ו ס"ק א) שמותר ליחיד להתענות בו, אבל לגזור בו תענית על הציבור אסור.

המשך במילואים עמוד 100

